

Ert datum   Er referens
2013-08-29   U2013/4880/GV
Datum   Vår referens
2013-11-27   /VF

ALMEGA

2013-11-29

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande avseende betänkandet Friskolorna i samhället

SOU 2013:56

Almega AB har beretts tillfälle att lämna remissvar över betänkandet Friskolorna i samhället och vill med anledning av detta framföra följande.

Sammanfattande kommentar

Friskolor har vuxit fram som en (egentligen flera) alternativ driftsform i grund- och gymnasieskolan, och har bidragit till nytänkande och ett bredare utbud av utbildningsprofiler. Allt fler elever har valt att läsa på friskolor, men fortfarande läser en överväldigande majoritet (84 procent) på kommunala skolor. Det finns fortfarande många kommuner där inga friskolor etablerats, medan andelen friskolor är rätt hög exempelvis i Stockholmsregionen. Ofta har friskolorna fått fungera som stötdämpare i skolsystemet, i tider och regioner där ungdomskullarna växer har friskolorna varit en flexibel och snabb resurs att använda. Andra exempel är satsningar på lärlingsutbildning och yrkesprogram på gymnasienivå där friskolor varit snabba att anpassa sig och prova nya utbildningsformer och – inriktningar. Tyvärr medförde den senaste gymnasiereformen att många unga valde bort yrkesprogram till förmån för högskoleförberedande program, vilket drabbade många friskolor negativt.

På friskolornas plussida står att de bidrar till ökad mångfald i skolan. Det finns friskolor som profilerar sig med olika språkliga inriktningar, med olika pedagogiska inriktningar, med idrott och musik, och friskolor som profilerar sig med småskalighet och andra med storskalighet, med mera. Listan kan göras lång men dessa plusvärden lyfts sällan fram i debatten.

Däriigenom har friskolorna bidragit till att ge eleverna fler valmöjligheter både geografiskt och innehållsmässigt. Detta är viktigt inte minst för att minska de negativa effekterna av boendesegregation. Men också genom att konkurrensen ökat mellan skolor om att erbjuda den bästa undervisningen och den bästa skolmiljön. Forskning visar att kommuner som har låtit friskolor etablera sig har fått positiva effekter på alla skolor i kommunen i form av bland annat bättre skolprestationer och ökade lärarlöner.

Friskolemarknaden är fortfarande en relativ ny och omogen marknad och det har förekommit några fall där misskötsel uppdagats. Därför är det både väntat och välkommet att reglerna som styr etablering och drift blir tydligare. Men det finns också en uppenbar risk för att regleringsivern går för långt och skadar mer än den gör nytta. Redan de senaste årens mindre skärpningar och ökade krav ibland annat Skollagen har medfört att antalet etableringstillstånd som beviljas av Skolinspektionen har halverats. Därför förespråkar Almega en modell med successiva mindre förändringar, för att testa och se, snarare än det mycket detaljerade och genomträngande paketet betänkandet lägger fram.

Positiva effekter i form av mer ordning och reda i friskolesektorn lär överskuggas av de negativa effekter som blir konsekvensen av betänkandets förslag. De allvarligaste negativa effekterna är kraftigt ökad detaljstyrning av utbildningarnas innehåll och utformning samt en markant ökad administrativ börda för både friskolor och kommunala skolor. De som kommer drabbas mest av förslagen är inte de stora friskolekoncernerna utan små och nystartade friskolor, exempelvis de som drivs ideellt eller som enskild firma.

Betänkandets förslag innebär en stark normering av hur skolor ska organiseras och hur deras resurser ska fördelas, med den kommunala skolan som förebild. Detta kommer minska utrymmet för nytänkande och innovation.

Betänkandet innehåller en del bra förslag, exempelvis det om att utveckla ett system för att jämföra skolors kvalitet. Ett sådant system behövs verkligen för att hjälpa eleverna att jämföra och välja mellan olika utbildningar. Men det får inte bli för snårigt och resurskrävande, och måste fokusera på att mäta det som är mest relevant. Som jämförelse kan vi konstatera att regeringen valt att fokusera på att mäta resultat när högskolor och universitet utvärderas. Detta bör vara huvudspåret även när grund- och gymnasieskolor jämförs, eftersom input- och processmätning lätt blir likriktande och kväver innovation och nytänkande.

Synpunkter på utredningens förslag

Almega avstyrker följande förslag:

- Att ägarprövning införs för att säkerställa att ägarna av skolföretag har ett seriöst och långsiktigt intresse för att bedriva utbildning. Almega anser att denna åtgärd inte kommer att betyda någonting i praktiken på grund av gränsdragnings- och definitionsproblem. Samtidigt kommer den leda till ökad administration och högre kostnader. Almega anser att det är bättre att styra genom tydligare mål, noggrannare uppföljning och en resurstilldelning där det lönar sig att arbeta med hög kvalitet och långsiktighet.
- Att meddelarskydd införs för anställda i friskolor. Samtidigt anser många friskoleföretag att gällande rätt, som faktiskt ger medarbetare rätt att slå larm vid allvarliga missförhållanden, bör kodifieras i form av lag. Det är också så frågorna idag hanteras i friskoleverksamheterna. Almega känner inte till något fall där en medarbetare förlorat eller riskerat att förlora sin anställning för att man vänt sig till medier och avslöjat missförhållanden. Om en kodifiering görs av skydd för privat anställda att lämna uppgifter om missförhållanden bör det inte vara genom att meddelarskyddet, som är en del av ett system för begräsning av offentlig maktutövning, införs för privata företag.
- Att en utredning görs för att undersöka möjligheten att införa offentlighetsprincipen även för friskolor. Almega anser att det är bra med ökad ekonomisk transparens, men att införa offentlighetsprincipen vore att gå för långt eftersom detta skulle medföra stora extra kostnader för administration då all dokumentation och kommunikation bl a måste diarieföras. Det är svårt att se hur mindre, framförallt ideellt drivna, friskolor skulle komma att klara av sådan omfattande lagstiftning som krävs.
- Att uppgiftslämnarskyldighet införs om den är alltför omfattande. Fokus för kvalitetsjämförelser måste vara utbildningarnas resultat (output). Deras resurser (input) och processer är betydligt svårare att säga vad som generellt är rätt och fel. Det måste finnas acceptans för olika vägar till framgång, annars blir kvalitetsmätningen likriktande.
- Att en skyldighet införs för skolinspektionen att omedelbart fatta beslut om vite om man upptäcker brister som allvarligt försvårat förutsättningarna för eleverna

att nå målen för utbildningen. Skolinspektionen använder redan idag vite som ett instrument, men det är viktigt att man kan fortsätta göra nyanserade bedömningar utan att känna press att vite måste föreläggas.

- Att en utredning får i uppdrag att se över syftesregleringen för aktiebolag som vill bedriva skolverksamhet, med ambitionen att införa krav på skrivningar kring skolkvalitet och återinvesteringar av överskott. Detta ingrepp bygger på missuppfattningen att vinst står i motsatsförhållande till kvalitet. Vinst är en viktig drivkraft för företagande och syftar också till att bygga upp en buffert mot eventuella kommande förluster. Vinst uppstår i de allra flesta fall för att friskoleföretaget bedriver en verksamhet av god kvalitet. Långsiktigt är inte något annat möjligt. Det går dock att tänka sig exempel där kortsiktiga vinstintressen skulle sätta före god skolkvalitet. Detta förhållande kommer inte att ändras av vad företaget skriver eller inte skriver i bolagsordningen.
- Att en analys även ska omfatta alternativet att överskott som huvudregel ska återinvesteras i verksamheten. Förutom att det nog är tekniskt omöjligt skulle det vara ett allvarligt ingrepp i styrelsen och ledningens ansvar att göra bedömningar och prioriteringar av hur resurserna ska användas.
- Att Skolinspektionen får möjlighet att utdöma vite om man vid en inspektion finner att lärarresursen är för liten och att det är en orsak till låg måluppfyllelse. Eftersom det inte finns några lagstadgade krav på hur lärarresurserna ska disponeras så är denna åtgärd i praktiken verkningslös eftersom det antagligen inte kommer vinna gehör i domstol. Det är bättre att förstärka styrningen mot hög måluppfyllelse genom att koppla resurstilldelningen till graden av måluppfyllelse, samt genom tydlig kvalitetsinformation till föräldrar och elever
- Konsekvensutredningen. Denna tar otillräcklig hänsyn till de negativa effekterna av förslagen på möjligheterna att starta nya friskolor och att driva små friskolor. Den tar också för lite hänsyn till den ökade administrativa bördan, den ökade detaljstyrningen och den ökade byråkratiseringen av grund- och gymnasieskolan. Detta kommer att leda till minskad mångfald och lägre innovationsgrad, samt högre kostnader för verksamheterna (både privata och offentliga) vilket i sin tur kan leda till minskade resurser för själva undervisningen.

Almega tillstyrker följande förslag:

- Att skolinspektionen får i uppdrag att pröva huvudmannens lämplighet genom att hämta uppgifter ur belastningsregistret, samt att dessa uppgifter behandlas med sekretess. Almega tillstyrker dessutom att redan godkända huvudmän ska anmäla till Skolinspektionen när en ny fysisk eller juridisk person får ett väsentligt inflytande i huvudmannens verksamhet.
- Att samråd med kommunen ska ske efter godkännande från Skolinspektionen men före etableringskontrollen, samt att friskolan ska få starta om kommunen agerat på ett sådant sätt att samråd inte kunnat genomföras.
- Att viss uppgiftslämnarskyldighet införs för uppgifter som främst är kopplade till utbildningarnas resultat samt profil.
- Att ett snabbspår införs vid Skolinspektionen för brådskande ärenden
- Att skolors utrymme för nytänkande och innovation är viktigt och ska beaktas.

Avslutning

Almega AB instämmer i övrigt i de synpunkter som framförts i Svenskt Näringslivs remissvar samt i Friskolornas Riksförbunds remissvar.

Almega har härutöver inga ytterligare synpunkter.

Med vänlig hälsning
Almega AB

Ulf Lindberg
Näringspolitisk chef